

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Директор Інституту народознавства
Національної академії наук України

акад. С.П. Павлюк

“4” вересня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МЕТОДИКА ПОЛЬОВИХ ЕТНОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

рівень освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень</u>
галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u> <i>(шифр і назва галузі знань)</i>
напрямок підготовки	<u>доктор філософії</u>
спеціальність	<u>032 – історія та археологія</u> <i>(шифр і назва спеціальності)</i>
вид дисципліни	<u>за вибором</u> <i>(обов'язкова/за вибором)</i>
відділ	<u>етнології сучасності</u> <i>(назва відділу)</i>

Робоча програма дисципліни вільного вибору «**Методика польових етнологічних досліджень**» для аспірантів за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Розробник: **Тарас Ярослав Миколайович** – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України.

Робоча програма затверджена на засіданні відділу етнології сучасності

Протокол № 6 від “28” травня 2020 р.

Завідувач відділу етнології сучасності

“2” вересня 2020 р. (проф. Тарас Я.М.)

Схвалено Вченою радою Інституту народознавства НАН України

Протокол № 7 від “3” вересня 2020 р.

“4” вересня 2020 р. Голова (акад. Павлюк С.П.)

1. Опис навчальної дисципліни

<i>Найменування показників</i>	<i>Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</i>	<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 03 – гуманітарні науки	Денна форма навчання
	Спеціальність 032 – історія та археологія	Дисципліна вільного вибору аспіранта
Загальна кількість годин – 150	Спеціалізація: етнологія	Рік підготовки: 2-й
		Семестр: 3-й
Тижневих годин: аудиторних – 3 самостійної роботи аспіранта – 11	Науковий ступінь: доктор філософії	Лекції: 26 год.
		Практичні, семінарські заняття: 24 год.
		Самостійна робота: 100 год.
		Вид контролю: екзамен

Примітка

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить 35,5%.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення дисципліни – освоєння методики збирання етнографічних матеріалів на основі методів польових досліджень: особисті спостереження; опитування населення; фіксація етнографічних матеріалів; збирання етнографічних колекцій, а також освоєння нових теорій, моделей, методів збору польового матеріалу та підготовка на його основі наукового апарату для подальшої роботи згідно поставлених завдань. Розглядається організація, види і методи польових етнографічних досліджень, робота з інформаторами, методика дослідження матеріальної та духовної культури, збір інформації про пам'ятки історії, будівництва, шляхи сполучення та засоби пересування, землеробство, тваринництво, допоміжні види господарських занять, одяг, громаду і громадський побут, світоглядні уявлення та вірування. На підставі отриманої інформації аспірант буде забезпечений науковим інструментарієм щодо вивчення матеріальної та духовної культури українців у польових умовах, зібраний ним матеріал буде використаний для дисертаційної роботи.

2.2. Завдання навчальної дисципліни:

За підсумками ознайомлення з матеріалами пропонованого курсу лекцій аспірант повинен:

Знати:

- історію польових етнографічних досліджень традиційно-побутової культури;
- методи вибірки об'єктів для польових досліджень: населених пунктів, інформаторів;
- основні методи польових досліджень: особисті спостереження; опитування населення (робота з інформаторами, респондентами); фіксація етнографічних матеріалів; збирання етнографічних колекцій;
- методику запису польових матеріалів.

Вміти:

- розробляти основні програми збирання етнографічного матеріалу;
- підготувати анкети, запитальники, які визначають зміст і напрямки вибраної теми дослідження;
- вибирати найкращі умови для проведення запису польового етнографічного матеріалу;
- завоювати довіру в опитуванні респондента;
- користуватися технічними засобами (диктофоном, фотоапаратом, відеокамерою тощо);
- робити обміри об'єктів матеріальної культури;
- використовувати під час польових досліджень метод “змагань” між кількома респондентами, вислуховуючи кожного по чергово;
- використовувати зібрані польові антропологічні та етнографічні матеріали в наукових працях;

- сформулювати нові завдання, які виникають під час польових досліджень.

Володіти:

- здатністю самостійно використовувати нестандартні методики для вирішення поставлених завдань під час польових досліджень;
- методами обґрунтування власної інтерпретації етнічних і культурних процесів на основі польового матеріалу;
- методологією роботи з картами і таблицями, які характеризують етнічне і культурне різноманіття етнографічних районів.
- основними методами, способами та засобами отримання, збереження, опрацювання та передачі польового матеріалу до архіву.

2.3. Перелік попередніх та супутніх і наступних навчальних дисциплін

<i>№ з/п</i>	<i>Попередні навчальні дисципліни</i>	<i>Супутні навчальні дисципліни</i>
1	Методологія, організація та технологія наукових досліджень	Народна архітектура України

3. Анотація навчальної дисципліни

Розглядаються методи праці етнологів під час польових досліджень, способи збору польових етнографічних матеріалів, методика й практика дослідження різних ділянок традиційно-побутової культури, методика і правила дослідження матеріальної культури, правила ведення, оформлення і зберігання документів та їх використання в наукових працях.

4. Опис навчальної дисципліни

4.1. Лекційні заняття

<i>№ з/п</i>	<i>Зміст заняття</i>	<i>Кількість годин</i>
1.	Тема 1. Види і методи польових досліджень. Основні види польового етнографічного дослідження: спостереження; опитування населення (праця з інформаторами); фіксація речових матеріалів; збір етнографічних колекцій. Методи вибірки об'єктів польових досліджень.	3
2.	Тема 2. Методика підготовки програми-запитальника. Чинники, від яких залежить форма і змістовність укладеного запитальника, вимоги до складання програми і запитань в ній.	3
3.	Тема 3. Праця з інформатором. Пошук і вибір інформаторів, правила праці з інформатором	3

	(інформаторами).	
4.	Тема 4. Збір матеріалу про господарську діяльність. Методичні засади етнографічного дослідження виробничо-господарської діяльності етносу: землеробство, тваринництво, шляхи сполучення та засоби пересування, допоміжні види господарських занять, промисли і ремесла.	3
5.	Тема 5. Методика і практика дослідження матеріальної культури: житлово-господарського комплексу, традиційного вбрання, традиційної їжі. Дослідження житлово-господарського комплексу, характер і тип житла, традиційна будівельна термінологія. Функції одягу, його класифікація, чинники, які впливають на його крій, методика його вивчення за критеріями (матеріал виготовлення, тип, вид, крій, стать, функціональне призначення). Одяг в історичному ракурсі, сімейні звичаї та обряди, під час яких він використовувався в минулому і використовується тепер. Ключові предметно-дослідницькі моменти, які стосуються національної кухні.	3
6.	Тема 6. Методичні засади дослідження світоглядних уявлень і вірувань. Основні методичні засади дослідження традиційних уявлень і знань українців про навколишній світ, явища природи, повір'я, забобони. Рекомендації щодо збору фактичного матеріалу про демонологічних персонажів, їх фото- та відеофіксації.	3
7.	Тема 7. Методика та практика збору польових матеріалів про календарно-побутову і сімейну обрядовість. Звичаї та обряди, методика фіксації етнографічних відомостей про календарно-побутову та родинну обрядовість, методика і практика дослідження народних знань.	3
8.	Тема 8. Збір етнографічних матеріалів про суспільні стосунки. Методичні засади етнографічного дослідження громади та громадського побуту, сім'ї та сімейного побуту.	3
9.	Тема 9. Правила опрацювання та оформлення етнографічних матеріалів. Загальні вимоги і правила до оформлення усних та ілюстративних етнографічних матеріалів.	2
	Всього	26

4.2. Практичні заняття та самостійна робота

№ з/п	Зміст заняття	Кількість годин	
		Практичні	Самостійна робота
1.	Види і методи польових досліджень: – наукові спостереження; – опитування населення; – фіксація речових матеріалів	3	11
2.	Методика підготовки програми-запитальника. Типи анкет	3	11
3.	Праця з інформатором: – пошук і вибір інформатора; – правила праці з інформаторами	3	12
4.	Збір матеріалу про господарську діяльність: – методичні засади етнографічного дослідження виробничо-господарської діяльності етносу; – методика дослідження знарядь праці	3	11
5.	Методика і практика дослідження: – житлово-господарського комплексу; – традиційного вбрання; – традиційної їжі	3	11
6.	Методичні засади дослідження світоглядних уявлень і вірувань	2	11
7.	Методика та практика збору польових матеріалів про календарно-побутову і сімейну обрядовість	3	11
8.	Збір етнографічних матеріалів про суспільні стосунки	2	11
9.	Правила опрацювання та оформлення польових етнографічних матеріалів	2	11
	Всього	24	100

5. Методи діагностики знань

Поточний контроль на практичних заняттях проводиться з метою виявлення готовності здобувача до занять у таких формах:

- Вибіркове усне опитування перед початком занять.
- Фронтальна перевірка виконання домашніх завдань.
- Фронтальне стандартизоване опитування за картками, тестами протягом 5-10 хв.

- Оцінка активності здобувача у процесі занять, внесених пропозицій, оригінальних рішень, уточнень і визначень, доповнень попередніх відповідей і т. ін.

Контрольні запитання поділяються на:

- тестові завдання – вибрати вірні відповіді;
- проблемні – створення ситуації проблемного характеру;
- питання-репліки – виявити причинно-наслідкові зв'язки;
- ситуаційні завдання – визначити відповідь згідно певної ситуації;
- питання репродуктивного характеру – визначення практичного значення;

Підсумковий контроль проводиться за результатами поточного контролю та виконання індивідуальних науково-дослідних завдань.

6. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання результатів навчання відбувається у відповідності до Процедури оцінювання компетентностей, ідентифікації та вимірювання результатів навчання аспірантів вищої освіти. Підсумкова оцінка з дисципліни «Методологія, організація та технологія наукових досліджень» виставляється, виходячи з результатів складання всіх передбачених програмою видів навантажень: самостійних і науково-дослідних завдань. За результатами вивчення навчального матеріалу, здобувачі отримують оцінку за 100-бальною шкалою.

Екзамен є обов'язковою підсумковою формою контролю, що полягає в оцінці засвоєння здобувачами теоретичного матеріалу на лекційних заняттях, результатів виконання ним наукової роботи, самостійних завдань.

6.1. Розподіл балів

I етап – здача та захист запитальника згідно вибраної теми дослідження – 30 б.;

II етап – екзамен – 70 б.

За усну відповідь (чи тестові питання) бали виставляються таким чином:

70-60 балів – “відмінна” відповідь;

59-45 балів – “добра” відповідь;

44-30 бали – “задовільна” відповідь;

29-0 бали – “незадовільна” відповідь.

<i>Самостійна робота</i>	<i>Підсумкове усне (тестове) опитування</i>	<i>Разом за дисципліну</i>
30	70	100

7. Навчально-методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій;
2. Навчальні посібники та ілюстративні матеріали;
3. Робоча навчальна програма;

4. Методичні вказівки щодо проведення практичних (семінарських) занять та самостійної роботи аспірантів;
5. Тестові і контрольні завдання для тематичного оцінювання навчальних досягнень аспірантів.

8. Рекомендована література

1. Білоус В. Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті XIX ст. – Львів: ІН НАН України, 2000. – 187 с.; іл.
2. Бойківщина: історико-етнографічне дослідження / Відп. ред. Ю.Г. Гошко. – Київ: Наукова думка, 1983. – 304 с.
3. Болтарович З.Є. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. – Київ: Наукова думка, 1976. – 139 с.
4. Борисенко В. Нариси з історії української етнології 1920–1930-х років. – Київ: Унісерв, 2002. – 88 с.; іл.
5. Боряк О. Емпіричні дослідження як “ризик шкоди”: теорія і практика впровадження принципів етики польової роботи // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5–6. – С. 76–82.
6. Боряк О. Матеріали з історії народознавства в Україні: Каталог етнографічних програм (друга половина XVIII – XX ст.). – Київ: Українознавство, 1994. – 123 с.
7. Вайнштейн С.И. Актуальные вопросы полевого исследования традиционно-бытовых культур народов СССР // Сов. этнография. – 1985. – № 3. – С. 51–59.
8. Вовк Хв. Програма для збирання відомостей, дотичних народної побутової техніки (Arta of life) // Матеріяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1899. – Т. 1. – С. 1–22 (окрема пагінація).
9. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. – Київ: Мистецтво, 1995. – 335 с.; іл.
10. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 288 с.; іл.
11. Дашкевич В. Програми для етнографічного та краєзнавчого дослідження України // Наук. зб. Харків. наук.-дослід. катедри історії української культури ім. акад. Багалія. – Харків, 1927. – Т. 7. – Вип. 1. – С. 149–165; 1930. – Т. 9. – Вип. 2. – С. 159–160.
12. Дикарев М. Програма до збирання відомостей про громади і збірки сільської молоді (вулицю, вечорниці, досвітки і складки) // Матеріяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т. 3. – С. 1–27 (окрема пагінація).
13. Кожоляно Г.К., Шестаков Ю.П. Етнографічні експедиції та етнографічна практика: Навч. посібн. – Чернівці: Рута, 2000. – 63 с.
14. Кутельмах К.М., Моздир М.І. Етнографічні експедиції на Гуцульщину // Народна творчість та етнографія. – 1983. – № 5. – С. 64–65.
15. Методичні поради та питальник для збирачів пам’яток етнографії, фольклору і топонімії // Підготували А. Данилюк, О. Купчинський. – Львів, 1989. – 46 с.

16. Небесьо Б. Іконографічні методи запису в етнографії // Народна творчість та етнографія. – 1991. – № 3. – С. 34–38.
17. Паньків М.І. Організація польових досліджень в етнографії: Посібн. – Івано-Франківськ, 1991. – 43 с.
18. Програма запитальника та методичні поради дослідникам народної культури України / Уклад. Л. Орел, К. Міщенко. – Київ, 1995. – 230 с.
19. Программа и вопросы по социальным отношениям и семейным обрядам: Для участников этнографических практик и экспедиций. – Омск, 1988. – 34 с.
20. Спеціальні програми до науково-етнографічних розвідок // Материяли до українсько-руської етнології. – Львів, 1899. – Т. 1. – С. 1–11.
21. Тарас Я.М. Досвід роботи над розробкою класифікатора “Об’єкти етнічної спадщини Полісся” // Народознавчі зошити. – 2006. – Зош. 3–4. – С. 313–320.
22. Тойн П., Ньюби П. Методы географических исследований. – Москва: Прогресс, 1977. – Выпуск 1. Экономическая география. – 271 с.
23. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах / За наук. ред. А. Пономарьова. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – Кн. 1. – 527 с.; Кн. 2. – 541 с.; іл.
24. Фольклористична експедиційна практика. Організаційні засади проведення практики, документування й архівування матеріалів: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету спеціальності “фольклористика” / Уклали А. Вовчак, І. Довгалюк. – Львів: ТеРус, 2005. – 33 с.
25. Шевченко А.А. Методика ручної обробки етнокультурної інформації // Народна творчість та етнографія. – 1984. – № 2. – С. 71–74.
26. Шмельова М.Н. Полевая работа и изучение современности // Сов. этнография. – 1985. – № 3. – С. 43–51.